

Vækst

Hedeselskabets tidsskrift 2/2008
129. årgang
ISSN: 0109-4947

Redaktion:
Ove Kloch
(Ansvarshavende redaktør)
Poul Erik Pedersen
(Redaktør)

Redaktionskomité:
Lars Bo Christensen
Morten Gaarde
Carsten Damgaard
Mads Sønegaard Poulsen

Forside: Mange arter i den danske natur er truede. En af dem er den sjældne orkidé fruesko.

Foto: Lars D. Bruun, NatureEyes

Layout: Niels Jakobsen
Tryk: Arco Grafisk A/S

Vækst udkommer 4 gange årligt og udsendes til medlemmerne. Medlemsbidraget er 200 kr. pr. år.

Signerede artikler i Vækst udtrykker ikke nødvendigvis Hedeselskabets synspunkter. Gengivelse må kun ske med angivelse af kilde.

Redaktion og annoncesalg:
Hedeselskabet
Klostermarken 12
Postboks 91
8800 Viborg
Tlf. 87 28 11 33
Telefax 87 28 10 01
www.hedeselskabet.dk/vækst
vækst@hedeselskabet.dk

Kontrolleret oplag
1. juli 2006 - 30. juni 2007: 3.927

Leder

Hedeselskabets historie

Hedeselskabet har med interesse og spænding imødeset udgivelsen af bogen »Det tabte land«, der er skrevet af forfatteren Kjeld Hansen. Bogen er omtalt i en artikel i denne udgave af Vækst.

Kjeld Hansen giver i bogen en solid dokumentation af det danske landskabs udvikling fra 1760 til i dag. Når det kommer til hans fortolkning af de historiske begivenheder, er der punkter, hvor vi stort set er enige med forfatteren, men også enkelte punkter, hvor vi ikke er enige i hans syn på begivenhederne.

Kjeld Hansens skriver, at Danmark – med staten, landbruget og Hedeselskabet i spidsen – lagde den danske natur øde ved at opdyrke omfattende natur- og vådområder, primært i perioden 1940-1970. En væsentlig del af kritikken går på, at en lille gruppe mennesker – herunder Hedeselskabets direktør – sad i det daværende Statens Landvindingsudvalg og fik landvindingsprojekterne gennemført uden den fornødne demokratiske kontrol.

Jeg er enig i, at den metode, der blev anvendt i sin tid, formentlig ikke ville blive brugt i dag. Når det så er sagt, skal det her påpeges, at Statens Landvindingsudvalg og den lov, der dannede grundlag for landvindingen fra 1940, var blåstemplet af alle Folketingets partier, at både landbruget og fagbevægelsen bakkede op om projekterne, og at projekterne blev godkendt af ikke mindre end fire ministerier.

Min opfattelse er derfor, at Hedeselskabet drev sin virksomhed på de vilkår, der var defineret af det daværende samfund. Siden har samfundet ændret sig, og Hedeselskabet har tilpasset sine aktiviteter til samfundets nye behov.

Vores grundholdning er, at vi vedkender os selskabets historie og er stolte af den med de fejl og mangler, der nu engang findes i enhver stor organisations historie. Uden historien ville Hedeselskabet ikke være, hvad det er i dag. Vi har arvet en kapital og en viden, som vi også i dag gør vort bedste for at forvalte ansvarligt i forhold til samfundet omkring os. Det gør vi blandt andet ved udvikling af nye løsninger til natur- og miljøbeskyttelse, udvikling af bynær natur samt bæredygtig udnyttelse af naturressourcer som træ fra skovene, biomasse og vand.

Alt det kan I læse meget mere om på de følgende sider. God læselyst!

Venlig hilsen

Ove Kloch

Adm. direktør, koncernchef

De tabte lærepenge

Nyt storværk om Danmarks natur sætter fokus på landvindingen, der konverterede store vand- og naturområder til landbrugsland.

AF POUL ERIK PEDERSEN

Med 174 inddæmninger og udtørring af over 200 søer betød landvindingen fra 1760 og frem til begyndelsen af 1970'erne en kraftig forandring af det danske landskab.

I det nye storværk »Det tabte land« på 847 sider fortæller forfatteren Kjeld Hansen landvindingens historie. En stor historisk dokumentation, som alle, der arbejder med natur og miljø kan lære meget af. Spørgsmålet er blot, om forfatteren selv får det optimale udbytte af historien.

Fødevarer mangel eller -overskud?

Hovedvægten i bogen ligger i perioden 1940-1970, hvor størstedelen af landvindingen blev foretaget. Efter besættelsen vedtog Folketinget i 1940 en landvindingslov med det formål at fremme store landvindingsprojekter ved hjælp af tilskud fra staten. Med loven etablerede Folketinget samtidig Statens Landvindingsudvalg, der fik til opgave at administrere loven.

Hovedargumenterne for loven var at sikre landet mod fødevarer mangel og styrke beskæftigelsen, men argumenterne holdt ifølge Kjeld Hansen ikke. Dansk landbrug producerede så meget,

at man kunne eksportere fødevarer til Tyskland under hele krigen, og om sommeren måtte landvindingsprojekterne stoppe, fordi der manglede arbejdskraft i landbruget. Disse tendenser blev blot forstærket efter krigen, skriver han.

I stedet mener han, at landvindingen snarere handlede om at styrke landbrugsproduktion og eksport mest muligt.

Mange landvindingsprojekter overskred imidlertid budgetterne, og en del var mislykkede. Derfor konkluderer han, at landvindingen sandsynligvis var urentabel, og at projekterne dermed kostede både penge og natur. En seriøs beregning af nationaløkonomien i landvindingen er dog aldrig blevet gennemført. I stedet baserer han sig på et datidigt udsagn om, at dyrkningen af de indvundne arealer kunne give landmanden et udkomme, men ikke nok til at forrente projektomkostningerne.

Kan man spå om fremtiden?

Mens Kjeld Hansens historiske dokumentation generelt set forekommer solid, så er hans fortolkning af fakta indimellem mere tvivlsom. Har han eksempelvis ret i, at danskerne under krigen kunne vide sig sikre på, at der ikke ville opstå fødevarer mangel?

Hvordan kunne man i 1940 vide, at høsten ikke ville mislykkes i 1941 og de efterfølgende år? – eller at en del af landbrugsarealet ikke risikerede at blive ødelagt i krigstummel?

Og efter krigen stod Danmark i en situation, hvor man inden for 30-40 år havde været gennem to verdenskrige og en global økonomisk krise. Nu stod man så midt i en kold krig, måske med udsigt til en tredje verdenskrig. Hvad betød det for forventningerne til den hjemlige fødevarerproduktion?

Det spørgsmål kommer han ikke ind på, selv om det jo også i dag er sådan, at vi ikke kan vide os sikre på fremtiden. Tag bare klimadebatten, hvor kun historien kan vise, om vi reelt set træffer de rette beslutninger i dag.

Til gengæld er der ingen tvivl om, at landvindingen blev brugt som et middel til at styrke landbrugseksporten. Dette synspunkt understøttes af, at opbakningen til landvindingen svandt ind, da landbrugseksporten blev overhalet af industrieksporten i 1960'erne.

Der er heller ingen tvivl om, at en del af projekterne aldrig burde være gennemført. Men det skal nævnes, at der ifølge Kjeld Hansen også var vellykkede landvindingsprojekter. Hvad han ikke får med er, at der på disse arealer

kan være høstet gode udbytter i måske 40, 50 eller 60 år, og at disse udbytter måske burde tælle med på positivsiden i den økonomiske opgørelse.

Hedeselskabets rolle

Kjeld Hansen gennemgår også Hedeselskabets betydning for landvindings sagen og gentager tidligere tiders kritik af selskabets dobbeltroller. Hedeselskabets direktør Niels Basse sad i Statens Landvindingsudvalg, hvor han behandlede ansøgninger og anbefalede projekter, der var udarbejdet af det selskab, han var direktør for. I en række tilfælde blev Hedeselskabets ingeniører desuden bedt om at føre tilsyn med deres egne projekter på vegne af landvindingsudvalget.

Med i billedet hører, at Hedeselskabets særstatus i Statens Landvindingsudvalg var indskrevet i landvindingsloven, og at ikke mindre end fire ministerier kendte Hedeselskabets dobbeltroller og var med til at godkende landvindingsprojekterne. Desuden havde man ifølge Kjeld Hansen svært ved uden for Hedeselskabet at finde

Hø køres bort fra forsøgsarealer ved Skjernå. Landbrugets eksport var et vigtigt argument bag indvindingen af ny landbrugsjord i perioden 1940-1970.

FOTO: HEDESLSKABET

folk, der var kvalificerede til at føre tilsyn med projekterne.

Forspilder en chance

Dobbeltrollerne var uden tvivl ikke hensigtsmæssige, men måske skal de forstås på baggrund af, at der var en kolossalt stor opbakning til landvindingsprojekterne indtil 1960'erne. Alle Folketingets partier stod bag landvindingsloven, og det samme gjorde både landbrugets organisationer og fagbevægelsen. Selv naturfredningsinteresser

bøjede sig for enkelte projekters samfundsøkonomiske betydning. Måske derfor kastede både Folketing og regering en sund forsigtighed over bord.

Kjeld Hansen har samlet en vigtig dokumentation af det danske landskabs historie. Derfor er det ærgerligt, at han til sidst taber lærepengene på gulvet. På de sidste fire sider vælger han at se helt bort fra den brede opbakning til landvindingen, som han selv har dokumenteret. I stedet gør han det til et spørgsmål om nogle enkeltpersoners skyld.

Dermed forspilder han chancen for at sætte fokus på, hvordan en altdominerende enighed om en bestemt sag risikerer at føre til uhensigtsmæssig lovgivning, dårlig offentlig forvaltning og dyre eller fejlslagne projekter.

Det er en lære, vi måske kunne få nytte af i forbindelse med klimadebatten, hvor vi nærmer os en konsensus, der ligner den, der skabte grundlaget for landvindingsprojekterne. Mit budskab er ikke, at vi skal lægge klimaproblematikken på hylden, men at den historiske erfaring peger på det relevante i at lytte til kritiske røster for at fastholde fokus på sunde løsninger.

Forfatteroplysninger:

Poul Erik Pedersen er freelancejournalist og redaktør af Vækst.

FOTO: HEDESLSKABET

Kjeld Hansen har haft adgang til at låne billeder i Hedeselskabets arkiv. Her er unge arbejdsløse fra Jerup Statsungdomslejr ved Frederikshavn i gang med et hedeopdykningsprojekt i 1941.